

הדרן היומני

עלון יומי ללומדי הדרן היומני יו"ל ע"י "מדרשית הדרן היומני פ"ת"

מסכת בבא מציעא - דף נד

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדרן

ביעור מעשרות

מבואר בגמ' שדמאי יש בו חוב מעשר שני מדרבנן, אם הבעלים שדמוהו אין בו תוספת חומש, ואין לו ביעור. ביאר רש"י (ד"ה ואין) בשנה השלישית שנצטוו ישראל לבער כל מעשרותיהם מן הבית ולתת למי שהם רוצים כדכתיב "מקצה שלש שנים". מהו יסוד דין הביעור.

המקור בתורה: בפרשת ראה אמרה תורה "מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת בשעריך ובא הלוי כי אין חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכך ד' אלקיך בכל מעשה ידך אשר תעשה" (דברים יד, כח-ט). ועי' אף בפרשת וידיו מעשרות בפרשת כי תבא (דברים כו, יב).

{המנחת חינוך (מצוה תרז אות א) נקט שיש ב' מצוות, א. לבער. ב. להתודות. עצם הביעור, כאמור נלמד מפרשת ראה. והוידוי נלמד מפרשת כי תבא. והביא ראיות שאין המצוות תלויות זה בזה. שהרי אף בזמן שאין בית המקדש קיים שאין מצוות ידיו, אולם מצות ביעור שייך. אמת, שהדיון של **ידיו מעשרות בזמן הזה**, תלוי בפלוגת הרמב"ם והראב"ד, שכתב הרמב"ם (מעשר שני פ"א ה"ד) "אין מתודין אלא ביום וכל היום כשר לידיו המעשר, ובין בפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות". עכ"ל. מבואר ברור בדעת הרמב"ם, שאף שאין הבית קיים שייך מצות ידיו מעשרות. אולם השיג עליו הראב"ד על אתר, "א"א זה שיבוש שהוידוי אינו אלא לפני ד' ואין לפני ד' אלא בבית". עכ"ל. ואף הוכיח המנ"ח מלשון החינוך שנקט כדברי הראב"ד, שכתב החינוך ונהגת מצוה זו בזמן הבית וכו'. (עי' חזו"א דמאי ס"י ב אות ו בסופו). ועי' בנו"כ על הרמב"ם. ובשו"ת הר צבי (מילי דברכות ס"א).

אולם נשאר המנ"ח (שם אות ד) בצ"ע ובתימה רבת, מדוע הרמב"ם ומוני המצוות לא מנו את מצוות ביעור, בתור מצוה בפני עצמה. שהרי היא מצות עשה גמורה, והיא לא תלויה בשום דבר. אולם החזו"א הלכות דמאי (ס"ב אות ז) כתב, שאין טעם למנות מצות ביעור בתור מצוה בפני עצמה. היות ומעיקר הדין, צריך לתת את התרומות והמעשרות בזמן, ולא להמתין לזמן הביעור. ולא מסתבר שאם נותן לכתן וללוי בזמן הביעור, יהיה יותר רצוי מאשר נותן רק בזמן הביעור. א"כ כל ההגדרה במצות ביעור מעשרות זה, לאו הבא מכלל עשה, שלא יעכב את נתינת המתנות. א"כ בודאי שא"א למנות בתורת מצוה בפני עצמה.

מהי צורת הביעור? ברש"י לפיננו (ד"ה ואין לו ביעור) מבואר שצריך לתת למי שרוצה לתת, היינו עיקר הביעור הוא והוציא מהבית ולקנייתם את דין הנתינה. לאחר שהפריש בזמן שהיה לו את פירותיו, רק התעכב בנתינתם, עתה מקצה שלש שנים וכו', מוטל עליו חוב הנתינה. ועל זו הדרן ביאר רש"י (ביבמות עג ד"ה וחייבין בביעור), שאם שהה מעשרותיו שנה ראשונה ושניה מוליכן בשלישית לירושלים ומתודה בערתי הקדש מן הבית וכו' ואם לא הוליכן מתבערין בכל מקום שהן. עכ"ל. מבואר בדברי רש"י, שיעיקר מצוות הביעור זה לעלות את המעשר שני לירושלים. ואם עבר ולא העלה דינם להתעבר בכל מקום שהם. בתוס' (שם ד"ה וחייבין) לפי ריהטת דבריהם ששמע, שביעור הכוונה ביעור מן העולם. רק דנו האם יש הבדל בין ביכורים למעשר בזמן הביעור. כך גם לשון הרמב"ם והסמ"ג.

מדברי המאירי (ביבמות שם), נראה שלמד מן הפסוקים שדין הביעור הוא לעלות לירושלים. וכך, הביא ש"מעשר" ו"ביכורים" שו בהם דין ביעור, ונלמד מהפסוק "בערתי הקדש מן הבית". פסוק זה נאמר לגבי מעשר. לומד המאירי, שאף ביכורים יש בהם ביעור, ממה שיש בהם הבאת מקום (להביאם לירושלים). כלומר, מבואר במאירי שהעניין האמור ב"בערתי הקדש מן הבית", להביא לירושלים. והוסיף המאירי, שיש שפירושו שביעור הכוונה שריפה או זריקה לים המלח. וגדולי הדורות תמחו, אך יכול לשרוף בידיים מעשר ולבערו מן העולם. אלא יחלל על המעות ויעלה לירושלים, ויקח בהם דברים מועטים שעולים בדמים מרובים כדי שיהיו כלים מהרה. (ועי' במנ"ח מצוה תרז אות ו במה שהאריך בצורת הביעור ומתי לפי שיטות הראשונים.)

מה ההבדל בין גב תרומה לאכל תרומה?

הביאה הגמ' משנה בתרומות (ז, י) שיש חילוק בין גב תרומה לאכל תרומה. גונב תרומה אין לו דיני חומש אלא כדיני גניבה שמשלם כפל. ואילו אם אכל תרומה דיננו בקרן וחומש וכו'. מה החילוק ביניהם.

ביאר ב"ארץ בחירה" (על מסכת תרומות), מבואר שיש בתרומה חילול קדושה, ויש מזיק. כאשר אדם אוכל תרומה, מלבד מה שהוא מזיק את שבת הכהונה, הרי הוא מחלל את הקדושה שבתרומה, כמו שאמרה תורה "ואיש כי יאכל קדש בשגגה וכו' ולא יחללו את קדשי בני' את אשר ירמו לך' והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם כי אני ד' מקדשם" (ויקרא כב, יז-טז) כאשר אוכל אדם תרומה במזיד, התשלומים שמשלם הם חולין. מבאר המלכי צדק (פ"ז מ"א בתרומות) "התשלומין חולין הן שכבר נתחללה התרומה ומותרין לזרים". מבואר שכאשר אכל, חילל את קדושת התרומה. כתב הכסף משנה (מעשר שני פ"ג ה"י) שאכילה ושתייה, הם נהפכים לחלק מהגוף, ולשונו "דהיינו אכילה ושתייה שחוזר

להיות חלק אבר", א"כ כאשר אוכל תרומה, והופכת להיות חלק מגוף הזר, הוא חילל את הקדש. לכן באכל תרומה שחיללה יש בו תוספת חומש.

אולם גב וקדש, אין הוא מחלל את הקדש, כיון שבכל מקום שנמצאת התרומה, עדיין היא בקדושתה. ולכן מדיני גניבה ישלם כפל, אך כיון שלא חילל אין לו תוספת חומש.

סיכום הדרן

נושא היום: תוספת חומש בחילול. עיכוב. ריבוי חומש. הקדש שני.

כאשר הבעלים מחללים מוסיפים חומש. דנו בגמ' האם החומש מ"לגביו", היינו מוסיף חומש על מה שיש בידו (לעשרים מוסיף 4). או מ"לבר", מוסיף חלק חמישי לארבע שיש בידו (לעשרים יוסיף 5). **מביאה הגמ' ראייה** מהברייתא שמוסיף מלבר, מדין פדיון הקדש שיש בידו, הבעלים קודמים כיון שהם מוסיפים חומש, אך הבעלים מוסיפים חומש על החלק שהם התחייבו ולא החלק שאדם אחר הוסיף, כגון קרקע שאמרו הבעלים לפדינהו 20, ואחר אמר 21, יתנו לבעלים כיון שהקדש ירוויח את החומש, הבעלים משלמים 21 כמו שהציע האדם האחר, **בתוספת חומש של 5, מבואר להדיא** שהחומש הוא מלבר 5 ביחס 20. **ונחלקו בזה תנאים** "יוסף חמישיתו עליו" **לדעת רבי יאשיהו**, הקרן והחומש יהיו חמשה חלקים (מלבר). **לדעת רבי יונתן**, חמישית מהקרן (מלגביו).

מסתפקת הגמ', אם לא הוסיף חומש האם מעכב את אכילת הפירות. **צדדי הספק**, האם חומש זה דבר חיצוני שאמרה תורה שיוסיף המחלל, א"כ אין זה מעכב. או שהחילול הוא קרן בתוספת חומש, ואם לא הוסיף חומש הרי זה מעכב. **הביא רבינא ראייה**, אך הדמאי שיש בו חוב מעשר שני על הקרן ולא בחומש, **ובסרת הדין** דבר המעכב מהתורה (מעשר שני) חייבו חכמים בדמאי, **דבר שאינו מעכב מהתורה** (חומש) לא חייבו חכמים בדמאי. **ניסו תלמות במחלוקת** תנאים באופן שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, **לדעת ר"א**, יאכל **לדעת רבי יהושע**, לא יאכל (אמר רבי מסתבר כדעת ר"א בשבת וכדעת ר"י בחול) **והבינה הגמ'** שנחלקו האם חומש מעכב או לא.

אמר ר"פ לכו"ע חומש אינו מעכב ונחלקו האם חוששים לפשיעה שלבסוף לא יתן את החומש. **אמר ר"ח**, לכו"ע אם **פודה מההקדש** אין מעכב החומש כיון שהגזברים יתבעו אותו. **דחתה הגמ'** שלא יתן לומא לכו"ע כיון שנחלקו בזה חכמים ור"א (ואמר רבי מסתבר כדברי ר"א בהקדש וכדברי חכמים בהקדש), **אלא אמר ר"ח** אם פודה מההקדש בשבת לכו"ע אין חומש מעכב **א**. עונג שבת. **ב**. גזברי ההקדש יתבעו אותו.

למד רבא בפסוקי החומש כתוב "יוסף עליו" היינו דין החומש כדן הקרן. **א**. הקדש אינו מתחלל על קרקע כך גם החומש. **ב**. תרומה שאכלה משלם קרן וחומש מן החולין. **ג**. מעשר אינו מתחלל על האסיון כך גם החומש. **הביאה הגמ' ראייה** מבריתא מגב תרומה משלם כפל כדן גב בתוספת חומש. **חלוקת התשלום** קרן וחומש משלם מן החולין. וקרן משלם בשיעור דמי תרומה בזול כפי ערכה שבשוק. **מבואר** שדין החומש שדין הקרן מן החולין.

למד רבא, שבפסוקים של חומש לשון הפסוק **שש ריבוי** לכמה חומשים, ב"אשם חילול" **וחמישיתו** יוסף עליו, אם חזר וכפר בחומש מוסיף עוד ומש עד שבקרן יש פחות משוה פרוטה. **וק ב"תרומה"** יוסף חמישיתו עליו, אם אכל תרומה משלם קרן וחומש, חזר ואכל את החומש מוסיף חומש. **לגבי "מעשר"** לא מצאנו פסוק או משנה או ספק האם יש בו ריבוי לגבי חומש. **דנה הנביא** יהיה הפודה מהקדש "יוסף חמישית כסף", **אדם שפדה מהקדש** ועתה מחלל על דבר אחר האם צריך להוסיף שוב חומש, **אם נלמד מתרומה** שנאמר "יוסף" אף כאן יש ריבוי לעוד חומש. **אך אולי** הלימוד לתרומה "ו" של "יוסף" מצטרף למילה "וחמישיתו" ונעשה כמו "וחמישיתו" א"כ יש ריבוי לכמה חומשים, אך בהקדש אף אם נוסף את ה"ו" יעלה לנו "וחמישיתו" היינו חומש אחד ולא כמה. **רצו לומר** שחילול פעם שניה יהיה כמו **הקדש שני** ("הקדש ראשון", הקדשת חולין לקדש. "הקדש שני", מחללים את הקדושה מדבר הקדוש לדבר אחר, והוא הנקרא "התפסה"). **ואמר רבי יהושע בן לוי**, שאין תוספת חומש על הקדש שני. אך רבא אמר שיש חומש להקדש שני. **למסקנא**, אמר רב טבוימי בשם אביי, "יוסף חמישית כסף ערך" השווה הכתוב חומש לעיקר הערך שבשניהם יש תוספת חומש.

אמר רבי יהושע בן לוי, הקדש שני אין בו חומש. **המקור אמר רבא**, "ואם המקדש יגאל" יש תוספת חומש לחפץ הקדוש אך בהתפסה שהוא ההקדש השני אין בו חומש. **למד התנא לפני ר"א**, כאשר פודה בהמה טמאה מן ההקדש למדו **כמו שבהמה טמאה תחילתה הקדש וכולה לשמים**, ויש בה מעילה כך כל דבר שתחילתו בהקדש וכולו לשמים יש בו מעילה. **אמר לו ר"א**, כולו לשמים בא למעט קודשים קלים שיש בו ממון בעלים ולכן אין בו דין מעילה. **ותחילתו בהקדש** לא שייך לומר שדבר שסופו להיות קדוש אין בו מעילה, **אלא בא לומר** כדעת ריב"ל, שאם פודה את ההקדש ראשון יש בו מעילה והכוונה לתוספת חומש, אך אם פודה הקדש שני אין בו מעילה היינו אין בו חומש. **תמה רב אשי**, הרי אף בהמה טמאה ניתן להתפיס עליה קדושה שהייתה על דבר אחר, ואח"כ להעביר את הקדושה על משהו אחר. **אמר לו רבא**, בהמה טמאה אין בה סוף הקדש כיון שאינה ראויה לגבי מזבח. **א"כ הקשה רב אבהו מדפתי** שיוסיף חומש על השלב האמצעי שהעביר קדושה שהייתה על משהו אחר על בהמה הטמאה, ועתה מחלל על משהו אחר. **אמר רבינא**, הדרשה נדרשת שאמצע הקדש כסופו שאין בו חומש. **ויבאר רבינא לומר זוטרא בריה דרב מרי**, שיש לימוד את האמצע מההקדש מסוף ההקדש, היינו דבר שהקודם לו היה קדוש. מאשר לחייב בחומש וללמוד מהדבר הראשון שהיה חולין. **אך שואלת הגמ'** דמה לדבר שיש אחריו קדושה, וא"כ כמו שבראשון יש תוספת חומש כך באמצעי יהיה תוספת קדוש. **דוחה הגמ'** שיש מיטוט "הטמאה" הטמאה ראשונה, כדרך שלמדו "העולה" שהיא ראשונה, היינו רק הקדש ראשון בהמה טמאה יש תוספת חומש ולא בהמשך. **מביאה הגמ'** ראייה מבריתא לדברי ריב"ל שבהקדש ראשון יש חומש ולא בהקדש שני.